

Prof. dr hab. Agnieszka Czajkowska

Częstochowa, 4. prosince 2022

Katedra slavistiky FF OU - Ostravská univerzita

agnieszka.czajkowska@osu.cz

Oponentní posudek disertační práce Mgr. Iwony Matuszkiewicz „Aspekty krajiny v polské a české literatuře 20. století: Stanisław Vincenz jako středoevropský spisovatel a česká literatura meziválečného období”

Disertační práce Mgr. Iwony Matuszkiewicz, zpracovaná pod vědeckým vedením doc. Josefa Hrdličky, Ph.D., se věnuje literárním výjevům krajiny, chápané ne tolik jako prvek struktury díla, předmět básnického popisu, ale jako výraz existenciální a intelektuální zkušenosti, zakořeněné v mýtech a filozofii, jako svědectví o sounáležitosti k evropské kultuře, uznávané v její kontinuitě od archaických dějin až po 20. století. Mgr. Iwona Matuszkiewicz provádí výzkum zaměřený na prostor, ve kterém reinterpretuje kategorii střední Evropy ve vztahu k polské a české literatuře meziválečného období. Předmětem autorovy úvahy jsou díla Stanisława Vincenze (vybraná díla), čtená v kontextu spisů Ivana Olbrachta, Jaroslava Durycha, Jiřího Langera, Josefa Váchala. Mgr. Iwona Matuszkiewicz spojuje koncept střední Evropy s dědictvím habsburské monarchie s její multietnicitou a multikulturalismem a chápe je jako hledání utopie mnohonárodního územního společenství. Při tom jsou jí blízké názory zastoupené i v polské literární vědě, podle nichž je střední Evropa kulturním fenoménem, stejně jako charakteristická citlivost, schopnost číst svět skrze jeho vlastní historický osud, otevřenost hranic, které nikdy nebyly trvalé, etnická heterogenita, stejně jako neustálá honba za svobodou¹.

Problém umělecké tvořivosti evokující svět Huculska a Pokutí (ale i české Šumavy) lze studovat pomocí nejrůznějších nástrojů – kategorie pohraničí, zdůrazňující dialogický charakter kultury, kategorie pomezí, která byla mimořádně populární před lety v polské literární vědě nebo současné verze regionálního výzkumu, založená na hledání identity ve zkušenosti „malé

¹ U. Góralaska, *Europa Środkowa jako kategoria artystyczna. Neuroza i wrażliwość*, <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/1189/1/G%C3%B3rska.pdf> [přístup 20.11.2022].

vlasti“. Konečně je tu geopoetika, kterou lze chápat jako výzkumnou orientaci směřující ke komplexní, mnohostranné analýze a interpretaci interakcí mezi literární tvorbou (a s ní souvisejícími kulturními praktikami) a geografickým prostorem. Nebezpečím takto definovaného badatelského postoje může být přílišná neurčitost metody (oproštěná od strukturalistických pravidel) a náchylnost k ideologickým deformacím (studium krajiny jako ideologického produktu). Autorka, vědoma si výše uvedených možností a rovněž s radostí se vyhýbající hrozbám, se zavazuje číst Vincenzovy prózy z perspektivy důkladné znalosti filozofických, náboženských a historicko-literárních souvislostí, vědomě a kriticky s využitím soudobé metodologie a předkládá originální pohled na díla Stanisława Vincenze a českých spisovatelů, s tím související „prostorově“. Vyhybá se tak polonocentrickému pohledu, který je spojován především s mytologizací „Pomezí“ (bývalé Polské republiky). Kategorie střední Evropy je k tomu jako stvořená. Výzkumný úkol, který si stanovila Mgr. Iwona Matuszkiewicz, považuji za mimořádně potřebný a jeho výsledky považuji za kognitivně cenné. Krajina vyobrazená v autorově díle „*Na vysoké polonině*“ byla autorem výstižně uznána jako kulturní znak, čtený v disertační práci s nadhledem, historickou a literární kompetencí a vědeckou erudicí. Cílem práce je rekonstruovat kulturní význam krajiny v literárním díle Stanisława Vincenze, ukázat univerzalitu jeho tvorby a zasadit jej do kontextu české meziválečné literatury. Celá práce se skládá ze čtyř kapitol, které jsou rozděleny do menších částí. Struktura práce je logická a motivovaná tématem. V úvodu autorka uvádí předpoklady a cíle disertační práce. Další částí je charakteristika Vincenzovy tetralogie v kontextu středoevropské literatury. Další ukazuje dílo v sémiotické, mytické a filozofické perspektivě. Třetí kapitola představuje základní složky světa zobrazené ve Vincenzově díle a jejich české kontexty. Práce končí závěrem. První a druhou kapitolu hodnotím velmi kladně, zejména z hlediska rekonstrukce filozofických kořenů Vincenzových próz. Stav bádání o jeho díle zahrnuje zamyšlení nad žánrovým rozměrem jeho tvorby (pokus o určení genologické dominanty jednotlivých částí tetralogie) a připomenutí jeho charakteru a dalších forem psaní, které praktikoval. Správné je autorovo tvrzení o stále nedostatečné znalosti děl tohoto spisovatele klíčového pro poznání kultury 20. století a absence Vincenze v soudobém intelektuálním diskurz.

Autor poukazuje na synkretismus Vincenzova myšlení, který ve svém díle spojuje starověké kultury a stopy archaických kultur s křesťanstvím a vytváří vesmír, který je obrazem lidské bytosti spjaté se zemí a transcendencí. Poukazuje také na ekologické aspekty své práce (s. 100) – to je velmi zajímavá stopa, kterou lze pravděpodobně rozvíjet ve jménu současných idejí. Iwona Matuszkiewicz má pravdu, když Vincenzovo dílo popisuje jako rekonstrukci mýtu

nadnárodního společenství, otevřeného, zakořeněného v posvátném řádu světa, ztotožněného se střední Evropou. Důležité jsou také postřehy k soudobým pokusům o vybudování univerzálního narativu, odkazujícího k nadnárodním myšlenkám, reprezentovaným v současné polské literatuře např. Olgou Tokarczukovou. V komentáři ke klíčovým kategoriím popisujícím tvorbu autora *Na vysoké polonině* nedostatečný význam byl přikládán pouze ústnosti, která je jejím zdrojem a základním aspektem. Ústnost a s ní související kultura dialogu je také rysem, který charakterizuje postoj samotného Vincenze.

Ve třetí kapitole se zabýváme uvedením Vincenzových próz v kontextu děl výše zmíněných českých spisovatelů. Volba aspektů srovnání je přesná, provedené analýzy jsou rovněž přesvědčivé. Nezbyl zde pouze prostor pro odhalení romantické tradice čtení krajiny (našel bych jej na začátku kapitoly) a odkazy (u příležitosti zmíněných prací Korzeniowského a Gosławského) na tak významnou ukrajinskou školu, teritoriálně i významově blízkou např. Klostermannovi. Přemýšlím nad oprávněností kontextu díla *Na skalném Podhalí* - mohou být příběhy psané dialektem skutečně obdobou Vincenze? Tetmajerovy texty připomínají romantická falza - autorův postoj k prezentovanému světu ukazuje Předmluva.

Odkaz na romantickou tvorbu lesa si zaslouží prohloubit - asi stojí za připomenutí balada *Král duchů* od J. W. Goetha, opera C. M. Webera (spjatého se Slezskem) *Čarostřelec* a *Balladyna* od J. Słowackého. Mohl být také uveden text *Od pramatki kiedry do wnuczki jablonki. Rodinné příběhy v „Listech z nebe“ Stanisława Vincenze* Ewy Serafin, publikované v: „*Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis*”, folia 308, *Studia Poetica* 8 (2020).

Závěr je nejen shrnutím výzkumné cesty a závěrů z ní vyvozených, ale také otevírá nový kontext související s díly Rudolfa Maria Holzapfela, které Vincenz znal a přeložil (*Wszechideal* – rok 1936) nebo Juliusze Słowackého.

Podle mého názoru obsahuje disertační práce Iwony Matuszkiewicz pronikavé a přesné výpovědi o kulturních významech obsažených v dílech Stanisława Vincenze. Její rozbor a vnímání tetralogie v kontextu děl českých spisovatelů meziválečného období považuji za originální, objevené a fundované. Tato práce mě přesvědčila a doporučuji ji do dalších fází disertace a přeji hodně úspěchů při její obhajobě.

